

راهکارهای تقویت آینده نگری نوجوان از دیدگاه نهج البلاغه

فائزه فرید بخت^۱

چکیده

آینده‌نگری یکی از ویژگی‌های مهم فردی بوده که در زندگی انسان‌ها می‌تواند به دستیابی به موفقیت‌های بلندمدت کمک کند. در این میان، توجه به تعالیم و آموزه‌های دینی می‌تواند نقش مهمی در تقویت این ویژگی در نوجوانان ایفا کند. امام علی (علیه‌السلام)، به عنوان یک شخصیت برجسته اسلامی، در سخنان و خطبه‌های خود همواره به اهمیت آینده‌نگری و تدبیر در زندگی تأکید کرده‌اند. هدف این تحقیق بررسی راهکارهای تقویت آینده‌نگری در نوجوانان از دیدگاه امام علی بوده است. در این تحقیق، ابتدا مفهوم و اهمیت آینده‌نگری در زندگی فردی و اجتماعی نوجوانان مورد تحلیل قرار گرفت. سپس، آموزه‌های امام علی (علیه‌السلام) در زمینه برنامه‌ریزی برای آینده، تدبیر در امور زندگی و پرهیز از غفلت بررسی شده است. روش تحقیق در این پژوهش، تحلیل مفهومی و تطبیقی است که به بررسی متون دینی و نهج البلاغه پرداخته شده و شیوه نگارش آن نیز به صورت توصیفی و تحلیلی است. در نهایت، دستاوردهای این تحقیق نشان می‌دهد که آموزه‌های امام علی می‌تواند به‌طور مؤثر در تقویت آینده‌نگری نوجوانان به‌ویژه در تصمیم‌گیری‌های مهم زندگی و تعاملات اجتماعی آن‌ها استفاده شود.

کلید واژه: آینده نگری. تقویت. راهکار. نوجوانان.

^۱ . محصل سطح دو مدرسه فاطمیه (س) فسا

تقویت آینده نوجوانان از دیدگاه امام علی علیه السلام اهمیت بسیاری دارد زیرا این دوران زمان شکل‌گیری خصوصیت و تصمیم‌های مهم زندگی نوجوان است امام علی علیه السلام در سخنان خود به تقویت نوجوانان برای آینده تاکید کرده است ایشان بر نقش خانواده در شکل‌گیری شخصیت نوجوانان و تقویت آنان برای آینده تاکید میکند برخی از راهکارهای تقویت آینده‌نگری نوجوانان از دیدگاه امام علی علیه السلام چنین است که تقویت اخلاقی و دینی که امام علی علیه السلام بر اهمیت آموزش ارزش‌های اخلاقی و دینی به نوجوانان تاکید بسیاری دارند زیرا این اصول به آنان کمک می‌کند تا تصمیمات صحیحی برای آینده خود بگیرند همچنین تشویق به علم‌آموزی که ایشان علم را چراغ راه زندگی دانسته توصیه کرده‌اند که نوجوانان به تقویت کسب دانش مهارت‌های مفید در آینده خود بپردازند تا بتوانند آینده بسیار روشن برای خود رقم بزنند همچنین تقویت مسئولیت‌پذیری که امام علی علیه السلام اهمیت مسئولیت‌پذیری و تقویت برای آینده نوجوانان تاکید کرده‌اند زیرا این ویژگی‌ها به نوجوانان و جوانان کمک می‌کند تا در مسیر رشد و پیشرفت تقویت شوند انتخاب دوست شایسته که از دیدگاه امام علی علیه السلام اینگونه بیان شده است که نوجوانان با افراد صالح و خردمند معاشرت کنند زیرا دوستان تاثیر زیادی بر شکل‌گیری شخصیت و آینده آنان دارند این راهکارها توانند به نوجوانان و جوانان کمک کنند تا با دید روشن‌تر به آینده خود نگاه کنند و تصمیمات آگاهانه‌تری بگیرند. در این تحقیق تفاوت‌ها و شباهت‌ها وجود دارد که می‌توان آنها را اینگونه بیان کرد.

ضرورت تحقیق نشان می‌دهد که آینده نوجوانان به عوامل متعددی بستگی دارد و نقش مهمی در شکل‌دهی جوامع ایفا می‌کند برخی از ضروریات‌های آینده نوجوانان چنین می‌باشد تحصیل و مهارت‌آموزی که سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش و تقویت توانایی‌های فکری و عملی نوجوانان است و آنها را برای ورود به بازار کار و جامعه آماده می‌کند همچنین پرورش استعدادها کشف و پرورش استعدادهای فردی نوجوانان به آنها کمک می‌کند تا مسیر مناسب برای تقویت آینده خود پیدا کنند در ادامه سلامت جسمی و روانی توجه به نوجوانان چه از نظر جسمی و چه روانی که از ضروری‌ترین نیازهای آینده نوجوانان است همچنین مسئولیت‌پذیری اجتماعی که نوجوانان را برای تبدیل شدن به آینده روشن آماده می‌کند.

اهمیت تحقیق درباره آینده نوجوانان از دیدگاه امام علی علیه السلام این است که بر رشد معنوی و اخلاقی و اجتماعی نوجوانان تاکید داشته‌اند و شامل اصولی مانند تقوا موعظه پذیری تجربه اندوزی امر به معروف و نهی از منکر وجدان اخلاقی بزرگمنشی استفاده شده است.

پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که در طول سالها، پژوهش‌های مختلفی به بررسی این موضوع پرداخته شده است، اما هنوز درک دقیقی از تمامی ابعاد این تأثیرات در جامع ایرانی وجود ندارد، در این راستا، برخی کتاب‌ها و منابع معتبر در زمینه راهکار تقویت آینده نگری نوجوانان از دیدگاه امام علی (ع) مورد بررسی قرار گرفته اند:

کتاب جاذبه و دافعه امام علی (ع) نوشته اثر استاد شهید ایت الله مطهری به تاثیر تقویت آینده نگری نوجوانان پرداخته است. تشابه و تفاوت در فصل دوم این کتاب حکمت یا نامه هایی از امام علی (ع) رابطه با آینده آورده اما تفاوت این کتاب با تحقیق حاضر این است که در این تحقیق به راهکارهای تقویت آینده نگری نوجوانان پرداخته شده که در این کتاب در رابطه نوجوانان مطلب کمتر شده است. همچنین کتاب چهارم فرجام شناسی اثر دکتر سید جمال الدین دین پرور که به آینده نگری و سرنوشت ساز نوجوانان پرداخته است تشابه در فصل دوم این کتاب حکیمانه از نهج البلاغه با رابطه سرنوشت آینده نوجوانان آورده اما تفاوت این کتاب با تحقیق حاضر این است که در این تحقیق به راهکار تقویت آینده نوجوانان اشاره شده است.

از سوی دیگر کتاب نهم جامعه و فرهنگ اثر دکتر عباس رحیمی که به خطبه ی امام علی (ع) در مورد جامعه و فرهنگ و آینده نوجوانان پرداخته شده است. تشابه در فصل دوم نامه هایی از امام علی (ع) رابطه با جامعه و فرهنگ نوجوانان برای آینده اما تفاوت این کتاب با تحقیق حاضر این است که در این تحقیق به راهکارهای تقویت آینده نوجوانان پرداخته می‌شود.

در ادامه اشتیاق نوجوانان برای دانستن درباره آینده از عهد باستان وجود داشته است، پیشگویان و کاهن ها نمونه هایی از کسانی هستند که در گذشته تلاش داشتند به نحوه به این اشتیاق در نزد خاص و عام پاسخ دهند. نخستین نشانه های جدی تری توجه نوجوانان به آینده در عصر روشنگری دیده می شود، دورانی که نوجوانان باور دارند که علوم برای هرچیزی راه حلی خواهند یافت این قوانین و قواعد در مورد حرکت، درک و تحلیل بسیاری از پدیده ها را ممکن ساخته است. در اثر رشد شتابان علوم در دوره نوجوانی، اندیشمندان عصر روشنگری واقعا به این نتیجه رسیده اند که تنها زمان می‌خواهد تا همه قوانین و قواعد جامعه و محیط پیرامون نوجوانان

معلوم و آشکار شود. در پایان تحقیق، بدنه ساختار این اینگونه می باشد راهکار تقویت آینده نگری نوجوانان از دیدگاه نهج البلاغه سوال اصلی این تحقیق چنین است که چه راهکار می تواند بر آینده نوجوانان تاثیر بگذارد ؟

مفهوم شناسی:

معنای لغوی و اصطلاحی آینده نگری

طبق استشهد لغت دانان در آینده نگری را به واژه "حزم" به معنای سامان دادن. استوار کردن، عاقبت اندیشی، هوشیاری استعمال کرده اند که حالتی ضد غفلت بی خیالی می باشد. (غررالحکم. دارالکلم. ج. ۱. ص. ۵. باب الدال)

آینده نگری در اصطلاح به معنای گسترش افق دید خود و دیدن پشت پرده مسائل وهم چنین زمانی که شخص در آن است؛ یعنی در زمان حال، آینده را دیدن که نتیجه آن، چاره اندیشی برای رخ دادهای احتمالی می باشد. (از امام علی. بحارالانوار. ج. ۱. ص. ۵۰۲)

معنای لغوی و اصطلاحی تقویت

تقویت در لغت به معنای قوه دادن، نیرو دادن، توانایی دادن، توانا کردن و نیرومند ساختن است و متضاد آن تضعیف می باشد. (مجلسی. محمد باقر. بحارالانوار. ج. ۲. ص. ۱۵۲).

تقویت در اصطلاح، به فرایندی گفته می شود که احتمال بروز پاسخی معین را پس از محرک های معین افزایش می دهد. اگر این ۷ فن برای اهداف مثبت بکار رود ممکن است کاملاً موفقیت آمیز باشد و اگر برای اهداف منفی بکار رود ممکن است نتایج به دریافت کننده عاطفی برساند، بنابراین تقویت، در صورت کاربرد مناسب ممکن است تعدیل رفتار و محرک یادگیری باشد. (مجلسی. محمد باقر. بحارالانوار. ج. ۷۱. ص. ۳۳۹).

مفهوم نوجوانی

نوجوانی مرحله گذار شد فیزیکی و روانی از انسان است که میان کودکی و جوانی روی می دهد، این گذار، تغییرات زیستی، اجتماعی، فرهنگی، روانشناختی را دربر می گیرد، هرچند که از میان اینها تنها تغییرات زیستی و روانشناختی را می توان به آسانی اندازه گیری کرد، نوجوانی معمولاً بین ۱۲ الی ۱۸ سالی تعریف شده است.

اهمیت آینده نگری نوجوانان از دیدگاه امام علی (ع)

ساز نسل آینده ای آگاه مسئولیت پذیر خواهد بود که می توانند در مسیر توسعه و پیشرفت جامعه نقش موثر ایفا کنند. (رشاد. علی اکبر. ۱۳۸۵. دانش نامه امام علی (ع). چاپ سوم. "بیجا". پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی).

تقویت حمایت عاطفی و اجتماعی نوجوانان

یکی از آیاتی که به حمایت عاطفی و اجتماعی نوجوانان اشاره دارد آیه ۹ سوره ضحی است «فاما یتیم فلا تقهر» (پس یتیم را تحقیر و سرکوب مکن).

این آیه اهمیت رفتار مهره مهربانانه و حمایتگران از افراد کم سن و سال به ویژه نوجوانانی که در شرایط دشوار قرار دارند اشاره دارد و جوانان در دوره ای از زندگی خود قرار دارند که احساساتشان متغیر و حساس است و نیاز به حمایت عاطفی و اجتماعی دارند قرآن کریم با تاکید بر عدم تحقیر و سرکوب یتیمان به طور ضمنی به لزوم رفتار محبت آمیز و حمایتگرانه نوجوانان اشاره می کند این آموزه قرآنی والدین مربیان و جامعه را به مسئولیت پذیری در قبال نوجوانان عوت می کنند تا با ایجاد محیطی امن و محبت آمیز زمینه رشد سالم و متعادل آنان را فراهم کنند همچنین این آیه نشان می دهد که نوجوانان و جوانان باید مورد احترام قرار گیرند و احساس ارزشمندی در آنان تقویت شود تا بتوانند با اعتماد به نفس در جامعه نقش آفرینی کنند. (طباطبایی. محمد حسین. ۱۳۶۲. شیعہ در اسلام. دفتر انتشارات اسلامی. تهران)

تقویت مشورت طلبی نوجوانان

با توجه به گستردگی اطلاعات و وسعت مسائل و موضوعات توانایی های فکری نوجوانان محدود است و او به تنهایی قادر به تصمیم گیری در همه زمینه ها نیست یک نوجوان هر چند هم گاهی های زیادی داشته باشد باز نمی تواند به همه ابعاد مسائل پی ببرد اعتقاد به محدودیت فکری نوجوان موجب آمادگی او رای استفاده از نظرات دیگران می شود قرآن کریم در این باره اشاره کرده است به "سوره آل عمران آیه ۱۵۹"

«فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ۚ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۚ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ»

مشورت و نظرخواهی از دیگران به منظور استفاده از نظرات آنها مسئله عقلی است و عدم مشورت استبداد به رای یکی از بیماری های مهلک مدیران در تصمیم گیری است امیرالمومنین

علی علیه السلام در مورد عواقب عدم مشورت و استبداد به رای چنین هشدار می‌دهد و قال علیه السلام... "ومن استبد ابرایه هلك ومن شاور الرجال شاركها فی عقوبها" هیچ خردمندی خود را از آن بی نیاز نمی‌داند علی (ع) می‌فرماید: «لا يستغنی العاقل عن مشوره»

از آنجا که به وسیله مشورت طلبی و نظرخواهی های نوجوان بیشتر می‌شود و زوایا و ابعاد مختلف یک مسئله برای او روشن تر می‌گردد در نتیجه تصمیم گیری هایی که بعد از مشورت اتخاذ می‌شوند معقول تر و درست تر می‌باشند و پیش بینی های لازم برای آینده روشن تر می‌گردند. (نهج البلاغه . حکمت ۱۵۲ . ع باس نژاد . ۱۳۸۴ . الف: ۱۳۵ . جمعی از نویسندگان . ۱۳۸۵ : ۶۶ . تمیمی آمدی . ۱۳۶۶ : ۷۷۸).

نتیجه گیری:

تصمیم‌گیری نقش مهمی در موفقیت انسان‌ها دارد. افراد بزرگسال، موفقیت خود را مرهون تصمیمات خوب زندگی خود هستند. انسان در هر سنی که باشد اگر در تصمیماتی که بر زندگی او اثرگذار است، آینده‌نگری داشته باشد، نتایج بهتری کسب می‌کند.

و نوجوانی دورانی بسیار حساس و سرنوشت‌ساز در زندگی هر فرد است. در این دوران است که نوجوان بیشترین رشد ذهنی و روانی را تجربه می‌کند، هویت خود را می‌یابد و شخصیت اجتماعی‌اش شکل می‌گیرد. این دوره بهترین زمان برای کشف و پرورش استعدادهای حرفه‌ای نوجوان و پی‌ریزی آینده تحصیلی و شغلی اوست.

از دیدگاه امام علی علیه السلام آینده‌نگری نه تنها یک فضیلت فردی بلکه یک ضرورت اجتماعی و خانوادگی است که تاثیر عمیقی بر زندگی نوجوانان دارد، امام علی (ع) در سخنان خود بارها بر اهمیت تدبیر، دواندیشی و برنامه‌ریزی برای آینده نوجوانان تاکید کرده است. این نگرش نه تنها موجب رشد فردی نوجوانان می‌شود بلکه در شکل‌گیری جامعه‌ای سالم و خانواده مستحکم نیز نقش دارد. امام علی علیه السلام در سخنان حکیمانه خود بیان کرد که هر فرد باید مسئولیت آینده خود را بپذیرد و با تلاش و برنامه‌ریزی مسیر زندگی خود را مشخص کند.

چرا که آینده‌نگری در سطح فردی باعث می‌شود نوجوانان با آگاهی از مسئولیت‌های خود تصمیمات بهتری بگیرد و از فرصت‌های زندگی به بهترین شکل استفاده کند.

نوجوانانی که با این نگرش تقویت می‌شوند نه تنها در مسیر رشد فردی موفق خواهند بود بلکه در تحکیم بنیان خانواده و پیشرفت جامعه نیز نقش خواهند داشت والدین و مربیان باید با آموزش صحیح نوجوانان را به سوی آینده روشن هدایت کنند تا جامعه سالم و اخلاق مدار شکل گیرد این آموزه‌ها نشان می‌دهد که آینده‌نگری نه تنها یک انتخاب بلکه ضرورت برای ساختن زندگی بهتر است.

منابع و مأخذ:

*قرآن کریم .

*نهج البلاغه .

۱- تمیمی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دارالکلم، ناشر دفتر تبلیغات، نشر دارالکتاب الاسلامی، نشر ۱۳۹۴.

۲- علینقی، فیض الاسلام، مترجم متون اسلامی، نشر تهران، ایران، سال انتشار ۱۳۵۲ هجری قمری.

۳- جعفریان، رسول، حیات فکری آینده نوجوانان، مترجم ظل السلطان، ترجمه اناجیل اربعه . سال انتشار ۶۴ هجری شمسی. نشر ۱۳۷۹.

۴- حسین زاده، هدایت، تقویت آینده نگری در نهج البلاغه، نشر آموزش معارف اسلامی، سال انتشار ۱۳۸۹.

۵- دشتی، محمد، نهج البلاغه امیرالمومنین (ع)، ترجمه نهج البلاغه، نشر قم، ایران، ۱۳۷۹ ش.

۶- رشاد، علی اکبر، دانشنامه قرآن و اخلاق، محقق شورای عالی انقلاب فرهنگی، نشر دانشنامه امام علی (ع)، نشر ۱۴۳۲ هجری قمری.

۷- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، محقق فرحات، احمد حسن. مترجم شیرازی، ابن ظافر. نشر دارالعلم دارالشامیه. نشر ۱۴۹۸ ه ش.

۸- زبیدی، محمد مرتضی، روابط اجتماعی و حافظه احساس نوجوانان، بیروت، دارالحیاء التراث العربیه، ۱۳۹۸.

۹- شماری نژاد، علی اکبر، نقش فعالیت‌های فوق برنامه در تقویت نوجوانان. محقق روانشناسی نوجوانان، تهران، سال انتشار ۱۳۸۳.

۱۰- طیب، عبدالحسین، اطیب البیان فی التفسیر القرآن، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۷۸ ش.

۱۱- طباطبایی، محمد حسین، شیعه در اسلام، نشر دفتر انتشارات اسلامی، تهران، ۱۳۷۰ ش.

۱۲- طبرسی ، ابوعلی فضل بن حسن، مجمع فی تفسیر القرآن ، انتشارات اسلامی جامعه مدرسین، قم، ۱۳۳۰ش.

۱۳- گفتار فلسفی. علامه مجلسی. دارالکتاب الاسلامی . سال انتشار ۱۳۳۳. نشر ۱۳۴۹ش.

۱۴- مجلسی، محمد باقر، حار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، [اسلامیه](#)، سال انتشار ۱۳۳۹.